

SKUTECZNOŚĆ PRAWA DO SKARGI DO EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA W TOKU POSTĘPOWANIA KARNEGO ORAZ W WARUNKACH IZOLACJI WIĘZIENNEJ

BOŻENA GRONOWSKA

Skarga kierowana przez podmioty indywidualne do ETPCz, którą wprowadziła Europejska Konwencja Praw Człowieka z 1950 r. (KE), doczekała się zarówno w orzecznictwie strasburskim, jak i w piśmiennictwie (również polskim) stosunkowo szerokiego opracowania¹. Jest to zrozumiałe, skoro prawo do skargi indywidualnej traktowane było i jest jako najważniejszy instrument prawny służący ochronie praw osób twierdzących, iż zostały pokrzywdzone poprzez naruszenie ich praw lub wolności wynikających z KE². To natomiast, co może budzić zdziwienie i jednocześnie uzasadniony niepokój, to fakt, iż tak fundamentalny i unikalny – jak na czasy jego ustanowienia – mechanizm prawnej ochrony praw i wolności jednostki ciągle napotyka na różne przeszkody na poziomie prawa i praktyki krajowej w zakresie swego skutecznego funkcjonowania. Niestety, część z tych przeszkód – co wynika z niniejszego opracowania – jest nadal wytworem świadomej postawy prezentowanej przez konkretne organy władzy państwowej. Taka natomiast sytuacja – choć spotyka się z jednoznacznie negatywną oceną ETPCz – musi prowokować reakcje alarmujące w kontekście współczesnych oczekiwań, co do jakości przestrzegania praw człowieka.

¹ Poczynając od pierwszej polskiej monografii dotyczącej ETPCz – A. Bisztyga, *Europejski Trybunał Praw Człowieka*, Katowice 1997; B. Gronowska, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. W poszukiwaniu efektywnej ochrony praw jednostki*, Toruń 2011, s. 11–24; po bardzo obszerny i rzetelny przegląd orzecznictwa strasburskiego dotyczącego wspomnianego prawa, por. *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Tom II*, L. Garlicki (red.), Warszawa 2011, s. 142–149.

² Por. B. Gronowska, *Pozycja jednostki w systemie procedury kontrolnej Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z 1950 r.*, [w:] *Księga Jubileuszowa Profesora Tadeusza Jasudowicza*, Toruń 2004, s. 162.

Mając powyższe na uwadze, należy dodać, że prawo do skargi w trybie art. 34 KE (dawny art. 25) ma charakter „sytuacyjny”, a w związku z tym zawsze możliwe są nowe okoliczności faktyczne, w świetle których respektowanie wspomnianego prawa będzie poddawane szczegółowej analizie. Przypomnijmy, że zgodnie ze zdaniem drugim powołanego przepisu „Wysokie Układające się strony zobowiązują się nie przeszkadzać w żaden sposób skutecznemu wykonywaniu tego prawa”. Przytoczone rozwiązanie rodzi, w sposób nie budzący wątpliwości, dla Państw-stron KE obowiązek zapewnienia faktycznej „skuteczności” prawa do skargi indywidualnej³.

Co więcej, obowiązek ten ma dwojaki charakter, w tym sensie, iż obejmuje on w jednakowym stopniu obowiązek pozytywny (umożliwienie podmiotowi uprawnionemu skorzystania z prawa do skargi) oraz negatywny (zakaz „przeszkadzania” lub utrudniania w jakikolwiek sposób wykorzystania przez taki podmiot wspomnianego prawa). Należy od razu wskazać, że oba obowiązki państwa mogą w praktyce przybrać bardzo zróżnicowane formy, tj.:

- od uregulowania stosownej i odpowiednio sprawnej procedury korzystania z prawa do skargi,
- poprzez faktyczne umożliwienie osobie pokrzywdzonej dostępu do takiej skargi oraz wyposażenie osoby uprawnionej we wszystkie materiały procesowe, niezbędne dla późniejszej oceny zasadności i dopuszczalności skargi, aż po
- brak wywierania niedozwolonych nacisków na osoby decydujące się na wniesienie skargi indywidualnej lub ich pełnomocników, ewentualnie członków ich rodziny.

Są to tylko przykładowe i – dodajmy – najczęstsze problemy, z jakimi podmioty uprawnione do wniesienia skargi w trybie art. 34 KE mogą być konfrontowane.

Ze względów oczywistych, większość wyżej wskazanych przeszkód w sposób bardzo spektakularny aktualizuje się w sytuacji, gdy podmiot uprawniony pozostaje w dyspozycji organów prowadzących czynności śledcze, a jeszcze bardziej, gdy przebywa w izolacji penitencjarnej. Status osoby pozbawionej wolności (tymczasowo aresztowanej, skazanej) powoduje bowiem daleko idące poddanie takiej osoby „dobrej woli” administracji penitencjarnej. Nic zatem dziwnego, że w bogatym orzecznictwie strasburskim znajduje się wiele spraw, często o charakterze „seryjnym”, dotyczących faktycznej możliwości skorzystania przez osoby pozbawione wolności z przysługującego im prawa do skargi indywidualnej w trybie przepisów KE⁴.

Warto przypomnieć, że niezależnie od systematycznie eksponowanego poglądu ETPCz odnośnie do przynależności osób pozbawionych wolności do grupy „szeregowego ryzyka” pokrzywdzenia w związku z wnoszeniem skargi przeciwko państwu⁵, problem ten został odrębnie uregulowany już w pierwszej wersji Europejskiego porozumienia odnoszącego się do osób uczestniczących w postępowaniu Europejskiej Komisji

³ W sprawie *Klass i inni przeciwko Niemcom* (wyrok z 6 września 1978 r., nr skargi 5029/71) ETPCz sformułował znamieny pogląd, zgodnie z którym „Art. 25, który rządzi dostępem jednostki do Komisji, jest jednym elementem kluczowych procedury realizowania praw i wolności ustanowionych w Konwencji” (§ 34).

⁴ B. Gronowska, T. Jasudowicz, K. Balcerzak, M. Balcerzak, *Neminem captivabimus nisi iure victum. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Ochrona praw osób pozbawionych wolności*, Toruń 2004, s. 252–261.

⁵ *Cotlet przeciwko Rumunii*, wyrok z 3 czerwca 2003 r., nr skargi 38565/97, § 71.

Praw Człowieka i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 1969 r.⁶ W interesującej – z punktu widzenia niniejszego opracowania – kwestii ważne są postanowienia dotyczące swobodnej i, oczywiście, poufnej korespondencji z organami kontrolnymi KE. Zgodnie z treścią art. 3 pkt. 2 tego dokumentu respektowanie prawa jednostki do skargi indywidualnej w rozumieniu KE w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oznacza w szczególności: 1) obowiązek wysyłania i dostarczania stosownej korespondencji bez zbędnej zwłoki i modyfikacji (obowiązek ten istnieje nawet w sytuacji, gdy w sposób uzasadniony korespondencja taka podlega kontroli kompetentnych organów); 2) zakaz stosowania sankcji dyscyplinarnych wobec osób korzystających z prawa do wspomnianej skargi oraz 3) prawo do korespondencji i konsultacji (poza zasięgiem słuchu innych osób), w związku z postępowaniem przed organem kontrolnym KE lub innymi postępowaniami z tym związanymi, z prawnikiem upoważnionym do występowania przed sądami krajowymi państwa, w którym osoba pozbawiona wolności przebywa.

Wreszcie, dodatkowym argumentem przemawiającym za potrzebą szczególnej troski organów krajowych w zakresie zapewnienia osobom pozbawionym wolności skutecznego prawa do skargi indywidualnej w trybie regulowanym KE, są stosowne postanowienia zawarte w Europejskich Regułach Więziennych z 2006 r.⁷ Otóż w części dotyczącej „Pomocy prawnej” uwagę zwracają zwłaszcza dwie reguły. Po pierwsze, jest to reguła 23.4, zgodnie z którą „konsultacje oraz inne formy komunikacji, włącznie z korespondencją, dotyczące kwestii prawnych, a dokonywane pomiędzy więźniem i jego doradcą prawnym, powinny być poufne”. Reguła ta doznaje ograniczenia jedynie ze względu na potrzebę zapobieżenia popełnienia poważnego przestępstwa lub ciężkich naruszeń bezpieczeństwa instytucji penitencjarnej. Po drugie, w myśl reguły 23.6 „więźniowie mają zapewniony dostęp, lub prawo do posiadania dokumentów, związanych z dotyczącymi ich procedurami”. W odniesieniu do tej drugiej reguły w oficjalnym Komentarzu do Europejskich Reguł Więziennych wyraźnie podkreśla się, iż – o ile względy bezpieczeństwa i porządku na terenie zakładu karnego nie stoją temu na przeszkodzie – zasadą powinno być zezwolenie osobie pozbawionej wolności na posiadanie we własnej dyspozycji stosownej dokumentacji procesowej. W przeciwnych wypadkach osoba taka powinna mieć zapewniony dostęp do takiej dokumentacji „w czasie normalnych godzin urzędowania”⁸.

Celem niniejszych refleksji nie jest kompleksowa prezentacja wszystkich sytuacji, które pojawiały się dotąd na wokandzie ETPCz, gdyż sukcesywnie prezentowane były

---

⁶ Porozumienie to zostało przyjęte w Strasburgu 6 maja 1969 r. W związku z likwidacją Europejskiej Komisji Praw Człowieka na mocy protokołu dodatkowego nr 11 do KE z 1994 r., traktat ten został następnie zmodyfikowany w dniu 5 marca 1996 r. Wersja ta weszła w życie w dniu 1 stycznia 1999 r. a Polska ratyfikowała ją w dniu 6 grudnia 2012 r., z mocą wiążącą od 1 lutego 2013 r. – por. *European Treaty Series* – No. 161, www.coe.int W oficjalnym Raporcie Wyjaśniającym wskazano, że art. 3 pkt. 2 Porozumienia został dostosowany do problemów ustalonych przez ETPCz w sprawie Campbell przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z 25 marca 1992 r., nr skargi 13590/88. W sprawie tej ETPCz wyraźnie stwierdził iż otwieranie korespondencji więźnia z organami kontrolnymi KE (wówczas, konkretnie, z Europejską Komisją Praw Człowieka), może w pewnych sytuacjach kreować ryzyko represji ze strony personelu więziennego wobec danego więźnia” (§ 62).

⁷ Reguły przyjęte zostały przez Komitet Ministrów Rady Europy na 952 spotkaniu zastępców ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. – Recommendation Rec (2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules, <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747>.

⁸ Komentarz do Europejskich Reguł Więziennych dostępny na w/w stronie internetowej.

one także we wcześniej wskazanej polskiej literaturze przedmiotu. Intencją przewodnią jest natomiast chęć przedstawienia niewłaściwego zachowania konkretnych administracji więziennych, albo mankamentów krajowych porządków prawnych (w tym ostatnim przypadku stwierdzonych przez ETPCz zwłaszcza w prawie ukraińskim), które ujawniono w ostatnich latach. Na tle tych właśnie wyroków można zaobserwować interesujący trend w kierunku poszerzania obowiązków pozytywnych państw w odniesieniu do skutecznego gwarantowania prawa do skargi indywidualnej w trybie przepisów KE. Sprowadza się to m.in. do bardziej szczegółowego analizowania postawionego w tym względzie w skardze zarzutu, a w konsekwencji prowadzi do tego, że ETPCz stwierdza naruszenie art. 34 „choćby” w jednym z aspektów. Taka praktyka bardzo dobrze komponuje się z bardziej wnikliwym podejściem ETPCz do obowiązków pozytywnych Państw-stron KE, który należy do jednych z najbardziej aktualnych zagadnień dotyczących systemu KE⁹.

W odniesieniu do wymogu w pełni swobodnej woli osoby korzystającej ze skargi indywidualnej ustanowionej na mocy KE, zarówno ETPCz, jak i wcześniej Komisja, za warunek *sine qua non* prawidłowego działania tego środka, przyjmowały zapewnienie podmiotom uprawnionym możliwości całkowicie swobodnej komunikacji z organami kontrolnymi tego traktatu¹⁰.

Dalszą analizę zasygnalizowanych problemów warto rozpocząć od kwestii szczególnej podatności osób pozbawionych wolności oraz innych osób kontaktujących się z organami wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, na stosowanie wobec nich szeroko rozumianego przymusu, gróźb czy innych nacisków w sytuacji, gdy decydują się one na skorzystanie z przysługującego im prawa do skargi indywidualnej w trybie ustanowionym w KE. Problem ten pojawił się na wokandzie ETPCz np. w 1998 r. w sprawie Kurt przeciwko Turcji¹¹. Jest to jedna z całej serii drastycznych skarg o kontekście politycznym, kierowanych przeciwko Turcji (stosowanie brutalnych metod walki organów państwowych z osobami o sympatiach prokurdyjskich), zainicjowana przez obywatelkę Turcji, która wniosła skargę w swoim imieniu i w imieniu zaginionego w niewyjaśnionych okolicznościach syna. W sprawie tej powódka – oprócz zasadniczych zarzutów dotyczących naruszenia prawa do życia (art. 2 KE), zakazu tortur (art. 3 KE), prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5 KE) oraz prawa do skutecznego środka odwoławczego (art. 13 KE) – skarżyła się m.in. na fakt wywierania na nią i jej pełnomocnika niedozwolonych presji przez organy procesowe, celem wycofania złożonej do Strasburga skargi. W przypadku adwokata powódki w grę

⁹ J.-F. Akandji-Kombe, *Positive Obligations under the European Convention on Human Rights: a Guide to the Implementation of the European Convention on Human Rights*, Strasbourg 2007, passim; E.H. Morawska, *Elementy konstruktywne obowiązków pozytywnych państw-stron Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Uwagi na tle sprawy Opuz przeciwko Turcji*, [w:] C. Mik, K. Gałka (red.), *Między wykładnią a tworzeniem prawa. Refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i międzynarodowych trybunałów karnych*, Toruń 2011, s. 105–126; H. Tomlison, M. Chambers, *Positive obligations under the European Convention on Human Right*; The ALBA Summer Conference, 2012 – <http://www.adminlaw.org.uk>.

¹⁰ Por. *Akđivar i inni przeciwko Turcji*, wyrok Wielkiej Izby z 16 września 1996 r., nr skargi 21893/93, § 105; *Aksoy przeciwko Turcji*, wyrok z 18 grudnia 1996 r., nr skargi 21987/93, § 105.

¹¹ *Kurt przeciwko Turcji*, wyrok z 25 maja 1998 r., nr skargi 15/1997/799/1002.

wchodziła dodatkowa groźba wszczęcia postępowania karnego w związku z jego zaangażowaniem się w sprawę przygotowania skargi do ETPCz.

W jednorodnej opinii sędziów ETPCz, wszystkie zarzuty materialne podniesione w skardze zostały uznane za zasadne. Interesujące w tej sprawie jest jednak to, że zarówno Komisja, jak i Trybunał nie doszukały się przypadków niedozwolonego, bezpośredniego zastraszania powódki. Ustalono ostatecznie jedynie dwie sytuacje wywierania na nią pośredniej, niedozwolonej presji na etapie przygotowywania skargi. Poza dyskusją pozostawały natomiast negatywne reperkusje dotyczące pełnomocnika powódki, któremu grożono wszczęciem postępowania karnego. W konsekwencji, w opinii ETPCz (stosunek głosów 6:3) było to równoznaczne z naruszeniem standardu art. 25 KE.

Co jednak zdecydowanie warto przy tej okazji podkreślić, to szersze odniesienie się ETPCz do kwestii szczególnej „podatności” powódki na potencjalne zastraszanie jej przez krajowe organy procesowe. W tym konkretnym przypadku ETPCz odwołał się do specyficznej sytuacji panującej w rejonie zamieszkania powódki, gdzie kierowanie skarg przeciwko władzom tureckim mogło z dużym prawdopodobieństwem budzić zasadny strach przed potencjalnymi działaniami odwetowymi. W takiej atmosferze, dwukrotne przesłuchanie powódki na okoliczność jej skargi skierowanej do Strasburga mogło być uznane za wywieranie niedopuszczalnej presji, która utrudniała wykonanie prawa do skargi indywidualnej w rozumieniu art. 25 KE. Sytuację niepewności i zagrożenia potęgowały niewątpliwie groźby pod adresem pełnomocnika osoby skarżącej. Dodatkowe okoliczności uwzględnione przez ETPCz, to fakt, iż powódka została doprowadzona do urzędu przez umundurowanego funkcjonariusza oraz nie wymagano od niej uiszczenia opłaty za przedstawienie oświadczeń dotyczących wycofania skargi skierowanej do Europejskiej Komisji Praw Człowieka. Podobnie kwestia stawiania zarzutów pełnomocnikowi powódki, nawet jeżeli nie prowadziła do formalnego wszczęcia postępowania karnego, mogła i powinna być uznana za ingerencję w prawo powódki do wnoszenia skargi indywidualnej, o której mowa w art. 25 KE. Wszystkie te okoliczności ostatecznie wpłynęły na dużą różnicę zdań sędziów ETPCz.

Warto w tym miejscu podkreślić obiektywizm i wszechstronność dokonywanej przez ETPCz oceny skarg na wywieranie niedozwolonej presji na podmiot skarżący się na naruszenie konkretnego standardu KE. Okazuje się bowiem, że nie każda sytuacja, w której powód poddawany był np. intensywnemu przesłuchiowaniu przez organy krajowe w związku z wniesioną do ETPCz skargą, będzie ostatecznie kwalifikowana, jako naruszenie art. 34 KE. Może się tak zdarzyć nawet w przypadku, gdy sprawie towarzyszy zrozumiący, niepokojący klimat zaangażowania w dany przypadku służb specjalnych. Taka sytuacja miała miejsce w sprawie *Sisojeva i inni przeciwko Łotwie*¹², w której trzyosobowa rodzina o obywatelstwie rosyjskim stanęła wobec problemu regularyzacji dalszego pobytu w dotychczasowym kraju zamieszkania. W związku z wysuwanymi przez powodów zarzutami korupcji pod adresem kilku pracowników urzędu migracyjnego, w prowadzonym postępowaniu karnym dokonywano wielu przesłuchań. Ostatecznie okazało się jednak, że większość z pytań dotyczyła nie samej procedury kontrolnej w Strasburgu, ile raczej zarzutów stawianych pracownikom urzędu migracyj-

---

¹² *Sisojeva i inni przeciwko Łotwie*, wyrok Izby z 16 czerwca 2005 r. i wyrok Wielkiej Izby z 15 stycznia 2007 r., nr skargi 60654/00, para 120–126.

nego. W tej sytuacji najpierw Izba ETPCz, a następnie Wielka Izba nie dopatrzyły się naruszenia art. 34 KE. Najważniejsze jest bowiem – w opinii sędziów ETPCz – szczegółowe sprawdzenie tego, na ile pytania kierowane do danej osoby mogą rzeczywiście wzbudzać w niej uzasadnione obawy, co do bezpieczeństwa osobistego w przypadku podtrzymywania decyzji o skierowaniu skargi do ETPCz.

Bardzo podobne, ostrożne i zobiektywizowane podejście w zakresie oceny stawianych zarzutów. ETPCz zaprezentował w sprawie Valeriya Tretyakova z 2011 r.¹³ Mimo iż powód podnosił zarzut uniemożliwienia mu na pewnym etapie procesowym sporządzenia fotokopii dokumentów niezbędnych dla uzasadnienia skargi, to EKPCz uznał, że taka sytuacja była jedynie czasowa i ostatecznie powód dostarczył do Strasburga wszystkie potrzebne dokumenty. W konsekwencji, umożliwiło to ETPCz jednomyślnie stwierdzić, iż naruszono prawa materialne, o których mowa w art. 5 i 6 KE, natomiast nie dopatrzone się w tej sprawie naruszenia prawa do skargi w trybie art. 34 KE.

W powoływanej wcześniej sprawie Kurt przeciwko Turcji, organy kontrolne KE odniosły się do problemu niedozwolonych form „przymusu”, „presji”, czy „gróźb” stosowanych wobec podmiotów indywidualnych. Charakterystyczne jest w tym względzie wyraźnie elastyczne podejście. Jeszcze w tym samym, tj. 1998 r. ETPCz rozpoznał kolejną i dość specyficzną sytuację przedstawioną w skardze indywidualnej przeciwko Rumunii¹⁴. W tym przypadku chodziło o więźnia, który nie dysponował wystarczającymi środkami własnymi do prowadzenia korespondencji z organami kontrolnymi KE. W związku z tym chęć prowadzenia korespondencji z organami kontrolnymi KE każdorazowo łączyła się z koniecznością korzystania z pomocy organów więziennych. Choć – co do zasady – organy te czyniły zadość prośbom powoda Ioana Petry, to jednak parokrotnie słyszał on przy takich okazjach różne komentarze, których treść wyrażała ewidentną dezaprobatę wspomnianych organów, dotyczącą zamiaru prowadzenia przez niego korespondencji i składania skargi do organów w Strasburgu.

Pomimo zatem, iż ostatecznie I. Petra zrealizował swój zamiar i to bez konkretnych negatywnych dla siebie konsekwencji na terenie jednostki penitencjarnej, to i tak ETPCz jednomyślnie stwierdził naruszenie art. 25 KE, gdyż „największe znaczenie dla skutecznego funkcjonowania systemu skargi indywidualnej wprowadzonej na mocy art. 25 ma to, by powodowie lub potencjalni skarżący powinni móc komunikować się swobodnie z Komisją, bez doświadczania jakiegokolwiek formy presji ze strony organów, która mogłaby prowadzić do wycofania lub modyfikacji ich zarzutów” (§ 43).

Przy tej okazji ETPCz ponownie odniósł się do stwierdzenia „jakakolwiek presja”, które może obejmować – co oczywiste – nie tylko bezpośredni przymus czy akty ewidentnego zastraszania skarżących się lub potencjalnych powodów, członków ich rodzin albo przedstawicieli prawnych, ale także inne niewłaściwe pośrednie czyny lub kontakty, których celem jest odwiedzenie lub zniechęcenie takich osób do korzystania ze środków ochrony wprowadzonych przez KE. Ze zrozumiałych względów ocena tego typu sytuacji zawsze musi być dokonywana w świetle całokształtu towarzyszących

¹³ *Tretyakov przeciwko Ukrainie*, wyrok z 29 września 2011 r., nr skargi 16698/05.

¹⁴ *Petra przeciwko Rumunii*, wyrok z 23 września 1998 r., nr skargi 115/1997/899/1111. Wyrok ten prezentowałam bardziej szczegółowo na łamach „Prokuratury i Prawo 1999, nr 7–8, s. 121–125.

okoliczności sprawy, a jednocześnie musi uwzględniać szczególną „podatność” danego podmiotu na tego typu zachowania.

Analizując skargi osób pozbawionych wolności na brak zapewnienia im skutecznego prawa do skargi indywidualnej na naruszenie praw lub wolności regulowanych w KE, ETPCz wielokrotnie podkreślał, że prawo, o którym mowa w art. 34 KE (dawny art. 25) ma ze swej istoty charakter proceduralny, a zatem nie podlega typowym ocenom kwestii dopuszczalności skargi¹⁵. Niezależnie od proceduralnego charakteru, instytucja skargi indywidualnej pozostaje w ścisłym związku z zakresem materialnym KE, gdyż jest to środek dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia konkretnych substancjalnych praw i wolności. Co ciekawe, ETPCz może oceniać problem naruszenia prawa do skargi indywidualnej, nawet jeżeli w swoim postępowaniu kontrolnym nie stwierdzi naruszenia podnoszonych w skardze zarzutów odnośnie standardów materialnych KE.

Oceniając skuteczność prawa do skargi w trybie obecnego art. 34 KE w odniesieniu do osób pozbawionych wolności, ETPCz miał szereg okazji odniesienia się przede wszystkim do przypadków przetrzymywania korespondencji więźniów do ETPCz lub korespondencji zwrotnej, a także – w skrajnych przypadkach – ingerowania w zawartość przesyłek, w sensie np. eliminowania zamieszczonych w nich załączników. W opinii ETPCz są to sytuacje ewidentnego naruszania art. 34 KE. Taka właśnie sytuacja miała miejsce w sprawie więźnia, któremu przesłano ze Strasburga formularz skargi oraz inną dokumentację, niezbędną dla prawidłowego sformułowania skargi zasadniczej dotyczącej warunków odbywania kary pozbawienia wolności oraz jakości zapewnianej więźniowi opieki medycznej, koniecznej z uwagi na jego stan zdrowia. Fakt, iż korespondencja ta dotarła do adresata w stanie niekompletnym uznano za oczywiste naruszenie prawa do skargi indywidualnej, o którym stanowi art. 34 KE¹⁶.

Coraz szybciej rosnąca w Strasburgu ilość skarg na naruszanie przez ukraińską administrację więzienną art. 34 KE, doprowadziła do tego, iż ETPCz zdecydował się na przeprowadzenie bardziej szczegółowej oceny przedstawianych mu stanów faktycznych. W rezultacie, właśnie w tym orzecznictwie strasburskim można odnotować analizę przestrzegania wymogów art. 34 KE, która dokonywana jest przez pryzmat kilku kryteriów. Przykładowo, takie wielostronne podejście zastosowano w sprawie skargi Chaykovskiy, w której powód, w trakcie pobytu w areszcie tymczasowym starał się o zaskarżenie do Strasburga naruszenia szeregu standardów KE (art. 1, 3, 6 i 8 oraz art. 2 protokołu dodatkowego nr 7)¹⁷. Vladimir Chaykovskiy, prowadząc w tym celu korespondencję z ETPCz, doświadczył dwóch różnych utrudnień. Pierwsze z nich dotyczyło długiego, bo prawie dwuletniego, przetrzymania korespondencji z ETPCz adresowanej do powoda, z jednoczesnym otwarciem przesyłki i zatrzymaniem kilku załączników. Drugi problem – zgodnie z relacją powoda – polegał na odmowie dostarczenia mu kopii dokumentów, które były istotne dla uzasadnienia zarzutów ocenianych w postępowaniu przed ETPCz.

W tej konkretnej sprawie, choć ETPCz odniósł się oddzielnie do postawionych zarzutów, to ostatecznie zweryfikowano pozytywnie tylko pierwszy z nich. Co ciekawe,

¹⁵ *Cooke przeciwko Austrii*, wyrok z 8 lutego 2000 r., nr skargi 25878/94, § 46; *Ergi przeciwko Turcji*, wyrok z 28 lipca 1998, nr skargi 23818/94, § 105.

¹⁶ *Visloguzov przeciwko Ukrainie*, wyrok z 20 maja 2010 r., nr skargi 32362/02, §§ 107–108.

¹⁷ *Chaykovskiy przeciwko Ukrainie*, wyrok z 15 października 2009 r., nr skargi 2295/06.

zarzuty powoda dotyczące naruszenia standardów substancjalnych KE zostały uznane za niedopuszczalne, a zatem prawo do skargi w trybie art. 34 KE było jedynym stwierdzonym naruszeniem obowiązków traktatowych przez państwo pozwane.

Bardzo podobna sytuacja zaistniała w kolejnej skardze przeciwko Ukrainie, w której ETPCz ponownie poddał zarzut naruszenia art. 34 KE ocenie „podwójnej”¹⁸. Pierwszy z problemów dotyczył naruszenia poufności korespondencji powoda z ETPCz oraz wiążących się z tym przypadków zastraszania go przez funkcjonariuszy. Tego zarzutu nie udało się jednak powodowi w sposób przekonujący uzasadnić. Sędziowie ETPCz nie mieli natomiast wątpliwości, co do faktu uniemożliwienia powodowi dostępu do jego akt procesowych. Sytuację powoda dodatkowo pogarszał brak kontaktów z rodziną oraz bardzo trudna sytuacja materialna, która pozbawiała go szansy na fachową pomoc prawną. W tym zatem przypadku ETPCz uznał, iż organy krajowe nie zapewniły powodowi możliwości zgromadzenia kopii dokumentów, niezbędnych dla uzasadnienia jego skargi i tym samym naruszyły jego prawo wynikające z art. 34 KE.

Ta ostatnia sprawa ujawniła bezdyskusyjne mankamenty prawa ukraińskiego w zakresie niezbędnego zapewnienia osobom prawomocnie skazanym dostępu do ich akt procesowych. O ile bowiem możliwość taka istniała w toku prowadzonego postępowania, to po jego zakończeniu nie było szans na uzyskanie koniecznych materiałów procesowych, w tym także na potrzeby prowadzenia postępowania w trybie art. 34 KE. Ostatecznie zatem, jeżeli w toku procesu oskarżony/skazany nie zrobił sobie stosownych notatek „na zapas”, to osobie takiej pozostawała prośba o sporządzenie płatnej kopii konkretnego dokumentu. Co więcej, zgodnie z przepisami regulaminu wewnętrznego instytucji penitencjarnych z 2003 r., skazani nie mogli przechowywać w celi jakichkolwiek dokumentów, innych niż kopie wyroków oraz korespondencja prowadzona z ETPCz. Co więcej, uzależnione było to od zgody przewodniczącego danego sądu. Strona państwa pozwanego wskazywała już w tym wyroku na nowelizację kontrowersyjnych przepisów regulaminowych, której dokonano w 2007 r. Miała ona poprawić sytuację skazanych, w tym sensie, iż administracja więzienna została zobowiązana do udzielenia pomocy więźniom w zakresie gromadzenia kopii dokumentów istotnych dla procedury przed ETPCz. Przy tej okazji wprowadzono także możliwość przechowywania takiej dokumentacji w celi więźnia¹⁹. Niestety, późniejsze sprawy, a zwłaszcza etap wykonywania zapadłych w nich wyroków ETPCz, ujawniły niedostateczność wprowadzonych zmian. Poza tym, zarzuty formułowane w kolejnych sprawach dotyczyły stanu faktycznego sprzed wskazanej nowelizacji.

Zaprezentowane dotąd skargi przeciwko Ukrainie, niestety, uruchomiły prawdziwą „czarną serię”. Brak zapewnienia osobom pozbawionym wolności dostępu do niezbędnych dokumentów procesowych w sytuacji, gdy chcieli kierować swoje skargi do ETPCz spowodował prawdziwy impas w zakresie możliwości korzystania z prawa do skargi indywidualnej. Przykładowo, w sprawie Savitskyy, powód w trakcie pobytu w areszcie policyjnym został potraktowany w sposób nieludzki i poniżający (a więc z naruszeniem wymogów art. 3 KE), i kiedy następnie usiłował zgromadzić niezbędne

¹⁸ *Naydyon przeciwko Ukrainie*, wyrok z 14 października 2010 r., nr skargi 16474/03.

¹⁹ *Ibidem*, §§ 35–38.

dokumenty celem uzasadnienia swojej skargi do ETPCz, organy krajowe w pełni świadomie utrudniały mu realizację tego celu²⁰.

W sprawie tej ETPCz jednomyślnie stwierdził naruszenie art. 3 (w sensie materialnym i proceduralnym), art. 6 § 1 oraz art. 34 KE. W swoim stanowisku dotyczącym istoty art. 34 KE, ETPCz podkreślił po raz kolejny, że chociaż celem tego przepisu „jest zasadniczo ochrona jednostki przed jakąkolwiek formą arbitralnej ingerencji ze strony władz, to nie ogranicza się on jedynie do powstrzymywania państw od takiej ingerencji. Dodatkowo, obok zobowiązania negatywnego, istnieją obowiązki pozytywne wpisane w art. 34 KE, wymagające od władz zapewnienia wszelkich niezbędnych udogodnień, umożliwiających właściwe i skuteczne rozpoznanie skargi” (§ 156).

W tej sytuacji, nie może budzić zdziwienia to, że rozpoznając na tym samym posiedzeniu kolejną sprawę, ETPCz stwierdził, iż prawo do skargi indywidualnej osób pozbawionych wolności na Ukrainie obciążone jest defektem natury systemowej, którego eliminacja wymaga zastosowania odpowiednich środków generalnych²¹. Ta konkluzja zawarta została nie w sentencji wyroku, a w treści uzasadnienia, co oznacza, że jest to kolejny przykład wyroku *quasi-pilotażowego*²². Ta konstrukcja prawna – podobnie, jak wyrok pilotażowy – zawsze łączy się z licznymi przypadkami podobnych naruszeń w danym państwie (w momencie wydawania wyroku w sprawie Naydyon w ETPCz były już 23 podobne sprawy). W porównaniu jednak do klasycznego wyroku pilotażowego ta druga konstrukcja procesowa, ma – jak się wydaje – bardziej elastyczny charakter. Z tego też powodu ETPCz korzysta z niej chętnie w odniesieniu do spraw związanych z szeroko rozumianym wymiarem sprawiedliwości w sprawach karnych, włącznie z etapem wykonania kary (vide zasada subsydiarności)²³. Co istotne, wyrok tego typu, w przeciwieństwie do wyroku pilotażowego, nie powoduje automatycznego zawieszenia rozpoznania spraw pozostałych²⁴.

W sposób oczywisty wyroki ETPCz dotyczące „systemowych” czy „strukturalnych” naruszeń²⁵ KE podlegają specjalnej, „wzmocnionej” procedurze nadzoru Komitetu Ministrów Rady Europy, dotyczącej sposobu egzekucji wyroku przez państwo. W 2012 r. ETPCz otrzymał stosowne informacje dotyczące kroków podjętych przez Ukrainę w związku z wykonywaniem wyroku w sprawie Naydyon. Kolejno zatem, we wrześniu 2011 r. rząd Ukrainy poinformował Komitet Ministrów o przyjęciu planu działań odnośnie wykonania wyroku (publikacja wyroku gazecie rządowej; rozesłanie konkluzji wyroku wraz z komentarzem wyjaśniającym do Sądu Najwyższego, Wysokiego Sądu ds. Cywilnych i Karnych, sądu apelacyjnego, Biura Prokuratora Generalnego oraz Pań-

²⁰ *Savitskyi przeciwko Ukrainie*, wyrok z 26 lipca 2012 r., nr skargi 38773/05.

²¹ *Vasiliy Ivashchenko przeciwko Ukrainie*, wyrok z 26 lipca 2012 r., nr skargi 760/03, § 120.

²² Por. szerzej M. Lubiszewski, J. Czepek, *Procedura wyroku pilotażowego w praktyce Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Warszawa 2015, s. 140–141.

²³ Por. *per analogiam Kauczor przeciwko Polsce*, wyrok z 3 lutego 2009 r., nr skargi 45219/06.

²⁴ Warto może podkreślić, że także w przypadku wyroków pilotażowych zasada zawieszenia rozpoznawania wszystkich spraw doznaje wyjątku, o ile „wymaga tego interes prawidłowego wymiaru sprawiedliwości” (Art. 61 pkt. 6.c Regulaminu Trybunału z 2011 r.). Taka sytuacja może dotyczyć zwłaszcza skarg na naruszenie art. 3 KE, a zatem wskazany przepis mógłby mieć zastosowanie w kontekście licznych skarg pochodzących od osób pozbawionych wolności.

²⁵ Ciekawe rozważania na temat tych kwestii terminologicznych – por. M. Lubiszewski, J. Czepek, *op. cit.*, s. 102–108.

stwowej Służby Więziennej. Konkluzje wyroku ETPCz przesłano także do Gabinetu Ministrów, który poinstruował odpowiednie organy o krokach zapobiegających podobnym naruszeniom w przyszłości. Ponadto, w zakresie dalszych ewentualnych kroków legislacyjnych zapowiedziano wielostronne dyskusje na poziomie krajowym)²⁶.

We wspomnianym wyroku *quasi-pilotażowym* – powód Vasilij N. Ivashchenko, skutecznie zarzucił ukraińskim organom policji poddanie go w czasie pobytu w areszcie policyjnym nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu (a więc z naruszeniem standardu art. 3 KE). Drugi z zarzutów, dotyczący rzetelności prowadzonego postępowania karnego (art. 6 § 1 KE) został uznany za oczywiście bezzasadny, natomiast kwestia naruszenia prawa do skargi indywidualnej w trybie art. 34 została poddana ponownie „dwukrotnej” ocenie. W tym jednak względzie, tylko odmowę dostarczenia powodowi kopii dokumentów procesowych, niezbędnych na potrzeby procedury przed ETPCz uznano za dostatecznie udowodnioną. Natomiast zarzut utrudniania wysłania stosownej korespondencji do Strasburga nie został ostatecznie potwierdzony przez ETPCz.

Kolejny wyrok dotyczący prezentowanego problemu zapadł rok później w sprawie Korostylyov przeciwko Ukrainie²⁷. W tej sprawie powód nieskutecznie zaskarżył krajowe organy procesowe o naruszenie standardów z art. 3, 5, 6 i 7 KE w toku prowadzonego przeciwko niemu postępowania karnego. Niekorzystna dla niego w tym zakresie ocena ETPCz nie wykluczyła jednak – wzorem spraw wcześniejszych – skutecznego tym razem postawienia państwu pozwanemu zarzutu odnośnie do wykonywania obowiązków pozytywnych wynikających z art. 34 KE. Należy podkreślić, iż zdarzenia będące przedmiotem skargi miały miejsce jeszcze przed wskazaną nowelizacją przepisów regulaminowych. Zatem Nikolay A. Korostylyov znalazł się w sytuacji, w której po zakończeniu postępowania karnego, nie miał faktycznej możliwości dostępu do materiałów procesowych, niezbędnych dla uzasadnienia skargi kierowanej do ETPCz. W jednomyślnej opinii ETPCz argument strony państwa pozwanego, iż część kopii dokumentów (a właściwie jedynie wyrok kasacyjny) dostarczone zostały zonie powoda na jej wniosek, nie konwalidował w sposób wystarczający mankamentów związanych z prawem skarżącego, do uzyskania niezbędnego dostępu do stosownych materiałów procesowych.

W 2014 r. Komitet Ministrów Rady Europy uzyskał dodatkowe informacje od państwa pozwanego dotyczące wykonania wyroku *quasi-pilotażowego*. W odniesieniu do środka indywidualnego (ewentualne wznowienie postępowania) nie podjęto kroków prawnych, uznając, że ustalenia ETPCz nie mają związku ze skazaniem powoda. Natomiast w zakresie środków generalnych Ukraina podjęła dalsze kroki w celu modyfikacji krajowych reguł więziennych w kierunku umożliwiającym swobodny dostęp skazanych do dotyczących ich dokumentów procesowych. Wcześniejsze zmiany, jak również projekt z 2013 r. okazały się bowiem w tym zakresie niewystarczające. Opracowywany obecnie (tj. w chwili składania niniejszego artykułu do druku) najnowszy projekt regulaminu wykonania aresztu tymczasowego oraz kary pozbawienia wolności ma, w sposób jednoznaczny, wprowadzać obowiązek administracji więziennej w zakre-

²⁶ Informacje te zamieszczono w wyroku *Vasily Ivashchenko*, *op. cit.*, §§ 60–61.

²⁷ *Korostylyov przeciwko Ukrainie*, wyrok z 13 lipca 2013 r., nr skargi 33643/03.

sie ułatwienia otrzymania przez więźnia, na jego wniosek, dotyczącej go dokumentacji procesowej oraz umożliwić przechowywanie tych materiałów w celi²⁸.

W zasadzie, już na tym etapie można by podjąć próbę pewnej konkluzji, gdyby nie fakt, iż w ostatnim czasie ETPCz wydał następane wyroki. Kolejno zatem, w sprawie Vorobyev przeciwko Ukrainie²⁹ ETPCz odrzucił zarzuty powoda dotyczące warunków bytowych w zakładzie karnym oraz jakości opieki zdrowotnej (art. 3 KE), ale jednomyślnie potwierdził naruszenie prawa do skargi indywidualnej, ze względu na brak możliwości zgromadzenia przez powoda niezbędnej dokumentacji procesowej. Analogicznie, w sprawie Andrey Zakharova³⁰ ETPCz nie potwierdził zarzutów odnośnie do naruszenia standardów z art. 3, 6 §§ 1 i 3 (c) i (d), ale jednomyślnie stwierdził naruszenie art. 34 KE z powodów analogicznych, do tych w sprawach wcześniejszych. Egzekucja tych nowych wyroków uzależniona jest od zakończenia wykonania, wiodącego w tym względzie, wyroku *quasi-pilotażowego*.

Przedstawiona w niniejszym opracowaniu sytuacja, która ujawnia istnienie ewidentnego błędu systemowego w zakresie zapewnienia osobom pozbawionym wolności skutecznej skargi indywidualnej do ETPCz, prowadzi do kilku wniosków. Po pierwsze, pewne zdziwienie budzi fakt, iż ETPCz rozważał w niektórych przypadkach – jako argument osłabiający zarzut powoda – to, że w konkretnej sprawie osoba taka nie działała całkowicie samodzielnie, bo mogła np. korzystać z pomocy adwokata, czy członków rodziny. Oczywiście, całkowita izolacja pokrzywdzonego potęguje doznaną przez niego szkodę i krzywdę (uczucie całkowitej bezsilności), jednak nie zmienia to faktu, iż prawo do skargi, o którym mowa w art. 34 KE przysługuje przede wszystkim tej konkretnej osobie. W tej sytuacji, wszelkie tłumaczenia, że dostęp do poszukiwanych dokumentów mógł być zapewniony za pośrednictwem osób trzecich (może z wyjątkiem adwokata, bo przecież to należy do jego zadań), należy uznać za sprzeczne z ideą skuteczności prawa do skargi indywidualnej.

Po drugie, we wszystkich z przedstawionych spraw ETPCz, w sytuacji przyjęcia „jedynie” naruszenia prawa do skargi w sposób mało spójny korzystał z instytucji słusznego zadośćuczynienia na podstawie art. 41 KE. Oczywiście poszczególne sprawy różniły się między sobą. Nie ma bowiem problemu w sytuacji, gdy powód nie składa stosownego wniosku o zasądzenie słusznego zadośćuczynienia³¹. Inaczej będzie to wyglądało, gdy w stosunkowo podobnych okolicznościach ETPCz raz zasądza finansową gratyfikację³², a raz poprzestaje na formie deklaratoryjnej³³. To ostatnie oznacza, że satysfakcja moralna doznawana przez powoda w związku z uznaniem jego zarzutu, była wystarczającym zadośćuczynieniem doznanych krzywd lub szkód. Poza dyskusją pozostaje to, że ETPCz ma do tego pełne prawo, bowiem art. 41 KE jest normą kompetencyjną. Skoro jednak w sprawach opisanych w niniejszym opracowaniu, ETPCz

---

²⁸ Więcej na temat nadzoru Komitetu Ministrów nad wykonaniem wyroków tzw. Grupy Nydyon'a znajduje się na stronie www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Reports/pendingCases_en.asp?

²⁹ *Vorobyev przeciwko Ukrainie*, wyrok z 16 października 2014 r., nr skargi 28242/10.

³⁰ *Andrey Zakharov przeciwko Ukrainie*, wyrok z 7 stycznia 2016 r., nr skargi 26581/06.

³¹ Tak np. w sprawie *Chaykovsky przeciwko Ukrainie*, *op. cit.*

³² Tak np. w sprawie *Korostylyov przeciwko Ukrainie*, *op. cit.* (3000 euro); *Vorobyev przeciwko Ukrainie* (1500 euro).

³³ Tak w sprawie *Andrey Zakharov przeciwko Ukrainie*, *op. cit.*

decyduje się raczej na korzystanie z konstrukcji wyroku *quasi-pilotażowego*, to można by zastanowić się nad inną polityką w zakresie orzekania słusznego zadośćuczynienia, choćby w przypadkach skrajnych, tj. np. całkowitego osamotnienia danego więźnia. Wydaje się, że finansowa forma słusznego zadośćuczynienia sprzyjałaby, choćby częściowo, wzmocnieniu skuteczności prawa do skargi osób pozbawionych wolności.

Po trzecie wreszcie, odnosząc się z pełnym zrozumieniem dla „ostrożności” ETPCz w odniesieniu do mankamentów systemowych czy strukturalnych ujawniających się w obszarze wymiaru i wykonania kary, a u podstaw której leży tradycyjna reguła subsydiarności, warto postulować szersze korzystanie z wyroków pilotażowych, gdyż te w sposób bardziej zdecydowany mobilizują państwa w zakresie wprowadzania wymaganych zmian.

BIBLIOGRAFIA:

- Akandji-Kombe J.-F., *Positive Obligations under the European Convention on Human Rights: a Guide to the Implementation of the European Convention on Human Rights*, Strasbourg 2007.
- Akđivar i inni przeciwko Turcji*, wyrok Wielkiej Izby z 16 września 1996 r., nr skargi 21893/93, § 105.
- Aksoy przeciwko Turcji*, wyrok z 18 grudnia 1996 r., nr skargi 21987/93, § 105.
- Andrey Zakharov przeciwko Ukrainie*, wyrok z 7 stycznia 2016 r., nr skargi 26581/06.
- Biszyga A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka*, Katowice 199.
- Campbell przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, wyrok z 25 marca 1992 r., nr skargi 13590/88.
- Chaykovskiy przeciwko Ukrainie*, wyrok z 15 października 2009 r., nr skargi 2295/06.
- Cooke przeciwko Austrii*, wyrok z 8 lutego 2000 r., nr skargi 25878/94.
- Cotlet przeciwko Rumunii*, wyrok z 3 czerwca 2003 r., nr skargi 38565/97.
- Ergi przeciwko Turcji*, wyrok z 28 lipca 1998, nr skargi 23818/94.
- Gronowska B., *Sprawa Petra przeciwko Rumunii*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 7–8.
- Gronowska B., *Pozycja jednostki w systemie procedury kontrolnej Europejskiej Konwencji Praw Człowieka z 1950 r.*, [w:] *Księga Jubileuszowa Profesora Tadeusza Jasudowicza*, Toruń 2004.
- Gronowska B., *Europejski Trybunał Praw Człowieka. W poszukiwaniu efektywnej ochrony praw jednostki*, Toruń 2011.
- Gronowska B., Jasudowicz T., Balcerzak K., Balcerzak M., *Neminem captivabimus nisi iure victum. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Ochrona praw osób pozbawionych wolności*, Toruń 2004.
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Tom II*, L. Garlicki (red.), Warszawa 2011.
- Kauczor przeciwko Polsce*, wyrok z 3 lutego 2009 r., nr skargi 45219/06.
- Klass i inni przeciwko Niemcom*, wyrok z września 1978 r., nr skargi 5029/71.
- Korostylyov przeciwko Ukrainie*, wyrok z 13 lipca 2013 r., nr skargi 33643/03.
- Lubiszewski M., Czepke J., *Procedura wyroku pilotażowego w praktyce Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Warszawa 2015.
- Morawska E.H., *Elementy konstruktywne obowiązków pozytywnych państw-stron Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Uwagi na tle sprawy Opuz przeciwko Turcji*, [w:] Mik C., Gałka K. (red.), *Między wykładnią a tworzeniem prawa. Refleksje na tle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i międzynarodowych trybunałów karnych*, Toruń 2011.
- Naydyon przeciwko Ukrainie*, wyrok z 14 października 2010 r., nr skargi 16474/03.

- Petra przeciwko Rumunii*, wyrok z 23 września 1998 r., nr skargi 115/1997/899/1111.
Savitskiy przeciwko Ukrainie, wyrok z 26 lipca 2012 r., nr skargi 38773/05.
Sisojeva i inni przeciwko Łotwie, wyrok Izby z 16 czerwca 2005 r. i wyrok Wielkiej Izby z 15 stycznia 2007 r., nr skargi 60654/00.
Tomlison H., Chambers M., *Positive obligations under the European Convention on Human Right*, The ALBA Summer Conference, 2012 – <http://www.adminlaw.org.uk>;
Tretyakov przeciwko Ukrainie, wyrok z 29 września 2011 r., nr skargi 16698/05.
Vasiliy Ivshchenko przeciwko Ukrainie, wyrok z 26 lipca 2012 r., nr skargi 760/03.
Visloguzov przeciwko Ukrainie, wyrok z 20 maja 2010 r., nr skargi 32362/02.
Vorobeyev przeciwko Ukrainie, wyrok z 16 października 2014 r., nr skargi 28242/10.

SKUTECZNOŚĆ PRAWA DO SKARGI DO EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA W TOKU POSTĘPOWANIA KARNEGO ORAZ W WARUNKACH IZOLACJI WIĘZIENNEJ

Streszczenie

Przedmiotem rozważań zawartych w niniejszym opracowaniu jest ocena skuteczności prawa do skargi indywidualnej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz), realizowanego przez osoby pozbawione wolności. Należy podkreślić, że w warunkach izolacji więziennej skarga ta może być jedynym skutecznym środkiem ochrony prawnej dla osób uwięzionych. W opracowaniu wykorzystano w pierwszej kolejności najbardziej istotne orzecznictwo ETPCz, ze szczególnym uwzględnieniem serii spraw przeciwko Ukrainie, które doprowadziły ETPCz do wydania wyroku quasi-pilotażowego. Ten kolejny przypadek pojawienia się systemowego problemu, uniemożliwiającego skuteczne korzystanie przez więźniów ze skargi indywidualnej, o której mowa w art. 34 KE, prowadzi do konieczności zastanowienia się nad potencjalnymi sposobami usunięcia tego typu mankamentów. W opinii autorki, niezbędna mobilizacja państw-stron KE w tym zakresie mogłaby być osiągnięta w drodze nadania swoistego priorytetu skargom pochodzącym od osób pozbawionych wolności i to poprzez formalne zobligowanie administracji więziennych odnośnie do wyposażenia więźnia, na jego prośbę, w potrzebne materiały uzasadniające skargę. Dodatkowo, do środków skutecznie oddziałujących na państwa w zakresie rzetelnego wypełnienia przez nie ich obowiązku wynikającego z art. 34 KE, można zaliczyć: a) korzystanie przez ETPCz z formy finansowej słusznego zadośćuczynienia, w przypadku, gdy jedyne stwierdzone naruszenie dotyczy prawa do skargi, oraz b) sięgnięcie po procedurę wyroku pilotażowego, a nie quasi-pilotażowego, w sytuacji, gdy są ku temu uzasadnione podstawy. Z dotychczasowej praktyki wynika, że jest to procedura bardziej „rygorystyczna” i jako taka, w przypadku przedstawionego problemu, byłaby pożądana.

Słowa kluczowe: *skarga indywidualna, Europejski Trybunał Praw Człowieka, więźniowie, obowiązki pozytywne państwa, wyroki pilotażowe i quasi-pilotażowe, gwarancje skuteczności*

EFFICIENCY OF THE RIGHT TO APPLICATION TO THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE COURSE OF CRIMINAL PROCEEDING AND IN THE CONDITIONS OF IMPRISONMENT

Summary

The aim of the paper is to assess the efficiency of an individual's right to application to the European Court of Human Rights (ECHR) in case the applicant is imprisoned. It must be emphasized that in case of prison isolation an application may be the only efficient means of legal protection for prisoners. The paper first of all makes use of the most important ECHR judgements, especially a series of cases against Ukraine, which made ECHR issue a quasi-pilot judgement. This subsequent instance of a system-related problem precluding prisoners from exercising the right to application by an individual laid down in Article 34 of the European Convention on Human Rights (EC) results in a necessity for considering potential ways of eliminating the drawbacks. In the author's opinion, essential mobilization of the States-Parties to the Convention might be achieved by giving applications by imprisoned individuals a priority by obliging prison administration to provide prisoners, on their request, with materials necessary to substantiate an application. In addition, the measures effectively influencing the states in the field of thorough fulfilment of their obligations under Article 34 EC include: (a) the use of fair financial compensation by ECHR in case the only proved violation concerns the right to application, and (b) the use of a pilot judgement procedure, not a quasi-pilot procedure, in case there are justified grounds to do that. The practice shows that the procedure is more 'rigorous' and as such is more desirable in case of the discussed situation.

Key words: applications by individuals, European Court of Human Rights, prisoners, positive obligations of the state, pilot and quasi-pilot judgements, efficiency guarantees